

Budapest a megyeszékhely

PEST MEGYEI TÁRLAT A NEMZETI GALÉRIÁBAN

Vezérműve ez volt a státusa kétségig Pest-Pilis-Solt-Kiskunnak a háború előtt, s ez maradt a státusa művészileg ma, kiváltságok, Pilis, Solt és Kiskun nélkül is. Azonos okokból természetesen: *Budapest a megyeszékhely*. Budapesten lakott a Pest megyei főispán akkor, és a Köröndön lakik a Pest megyei *Barcsay Jenő* ma, a Belvárosban tevékenykedett a Pest megyei képviselő-testület akkor és a Tabánban alkot a Pest megyei *Szántó Piroska*, a Lágymányoson a Pest megyei *Mihály Pál* és az Új-Lipótvárosban a Pest megyei *Kmetty János* napjainkban. Leszámítva azokat az évtizeddegyűző hónapokat, amelyeket Kmetty János a Pest megyei Szentendrére töltött el, leszámítva, hogy Szántó Piroska pályája Szentendré jegyében indult és folytatódik, leszámítva (ugyan, lehet-e ezt leszámítani?), hogy Barcsay főművésze a Pest megyei tanács megbízására készítette — s hogy valamennyien állandó és hűségese kiállítói az ennél csendesebb évenkénti megyei tárlatoknak.

Egyszóval akármilyen különös is ez a kettős honpolgárság, kétség nem fér hozzá, hogy csupa Pest megyei illetőségű művész szerepel a Pest megyei tárlaton. Amely mégiscsak különbözik a *Nemzeti Galéria* eddigi, Pécs—Baranyát és Szolnokot, Szegedet és Vásárhelyt bemutató ciklusától. Az előkelő státus a háború előtti esztendőkből azt jelentette, hogy Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye képviselő-testülete kicsiben lefolytatta az országos parlamenti vitákat az alsóház modelljeként; ma azt jelenti, hogy a Pest megyei tárlaton napirendre kerül művészetünk igen sok lényeges törekvése, sőt országos kiállításaink minden jellegzetessége.

1.

A modell talán túlzottan hűségese is. Nem kellett volna lemásolni például a műcsarnoki kiállítások „kétkamrás” gyakorlatát, nem kellett volna itt is a bejáratot terem külön panteonjába emelni-izolálni tekintélyes mestereket; felsőháza tudtommal még Pest-Pilis-Solt-Kiskunak sem volt. Barcsay Jenő ugyan megérdemli a kiemelt bemutatást, de az objektív tájékozódás is megérdemelné, hogy együtt szerepeljen egykori követőivel, akik közül — ez derülne ki, ha együtt szerepelnének — *Deim Pál* például elszakadt mesterétől, és a mester igényességével teremtett egyéni művészi világot, és *Balogh László* is megpróbált elszakadni mesterétől —, így teremtett formailag is gondatlan festészetet. *Fónyi Géza* kiemelése is csak annyit jelöl itt az első teremben, hogy Kossuth-díjas, és méltán megbecsült az immár befejezett életmű, holott a másodikban, *Mihály Pállal* és társaival együtt szerepelve, nagyon markáns áramlat felismeréséhez segítene hozzá.

Ez az áramlat — próbáljuk meg termetek átugorva együtt látni — korát tekintve a régi szentendrei művésztelep és a Szentendrei Festők Társasága tagjait gyűjti magába, formai-tartalmi lényegében pedig azt a szellemiséget, amely Kmetty és Barcsay étoszal-logikával teli festésze, meg Czóbel Béla parázsló lírája között találta meg a helyét. A horizonthatárok most is kitűnően kirajzolódnak, mert *Barcsay* gyönyörű teljességű „tervei”, szentendrei mozaikjának főmű mélységű „melléktermékei” a legigényesebb szinten mutatják be alkotójukat, és Kmetty János gyöngéd, tiszta metszésű festésze is, Czóbel csendes izzó pikúrja is 1971-es dátumú, erős művekkel bizonyít. Mérföld hát, milyen szellemi határok között találta meg Fónyi Géza immár befejezett, s Mihály Pál szövetséget folytató életműve mély, gondolatlalt és érzelmelmel teli lírájának intellektualizmusát, miként közelít inkább Czóbel emócióhoz (s milyen meggyőzően

eleven közvetlenül Czóbel mellé állítva) *Ilosvai Varga István* tüzes-finom pikúrja. Teljes névsort adnom fölösleges és protokolláris volna, a szentendrei művésztelnek ez a nemzedéke már művészettörténeti értékévé érett.

2.

Ugyancsak kialakult képét mutatja az a festőnemzedék és festőcsoport, amely a modern-humanista „szentendrei művészet” esztétikai-történeti fogalmát megteremtette egykor. A szokott képen belül ugyan Szántó Piroskát a mostani válogatás korántsem mutatja olyan jelentősnek, mint tavalyi, önálló kiállítása, s *Bálint Endre* is fontosabb, nagyszerűbb képekkel bizonyítja ezekben a napokban pécsi egyéni tárlatán, hogy kitűnő mestere festészetünknek, mint itt. Mindazonáltal Szántó tragikus-piros *Magyar Krisztusa* is, Bálint szépségeket és tragikumokat hamvassá finomító képszerzőit is (az utóbbiak, ki tudja miért, ugyancsak három teremmel távolabb a többitől) meggyőzően érzékeltetik azt a megváltozott-megörző magatartást, amivé a harminc-negyvenes évek fájdalmasan védtelen, sikoltó és halálra ítélt tudattal teli humanizmusa vált a háborút túlélő, tragédiákra emlékező, de megbékélt nemzedék művészetében. *Anna Margit* bábu-tragikumai; gyanúsán vidor népiessége erősíti, *Korniss Dezső* kalligráfiája tompítja ezt a benyomást; *Anna* szerepel a legjobban válogatott anyagban ebben a csoportban, a *Háromkirályok* Miskancsó formába bujtított tenyeres-talppassága különös erővel érzékelteti, hogy festőjük harsánysága mögött valami nagyon titkolt, de erős fájdalmak emléke lappang. *Korniss Dezső* négy kalligráfiája túljutott a fájdalom és a vidámság, az embertelenség és az öröm kategóriáin — legalábbis az itteni néző számára. Csorgatott festékfelületei, festői gesztust dokumentáló, de szinte csak ezt dokumentáló zománc-csorgatásai legfeljebb dekoratív élményt keltenek, olykor a távolkeleti művészet finomságait idézik. Minden esetben kevesebbet mondanak azonban régebbi és későbbi képeinél, kevesebbet a pécsi biennálén most látható dombozműveinél is; kár, hogy csupán ezt a túlhaladott korszakát mutatja be.

3.

Bármennyire is megfogadtam előre, hogy a *Pest megyei* kiállításról nem a *szentendrei művészet* kritikáját írom meg, hogy a statisztikai tényeknek megfelelően Vác, Dunabogdány, Nagymaros képviselőire is méltányosan sort keríték — az alábbi csoportban ugyancsak szentendrei művészekről szólhatok. Az okot mindenesetre a megyei és az országos szervekre háromtom, mert ők telepítették a régi művésztel mellett új műteremházakat és fiatal tehetségeket, s az elismerést is nekik szánom, mert meggyőződésem (az eddigi eredmények igazolják), hogy ide kellett a művésztel.

Húsz-egynéhány, harminc, harmincöt éves szentendriei alkotják a kiállítás harmadik, meglepetésekben kétségkívül leggazdagabb csoportját, amely csoport egyelőre csak abban egységes, hogy 1969 őszén egyszerre költöztek be az új műteremlakásokba.

Életkoruk, felfogásuk különbözőségén kívül műfajok, műformák választják szét egyelőre őket, s egyebek között ennek köszönhető, hogy a nemes festészeti hagyományok mellé van már Szentendrének és megyének jó szobrászművészete, alakuló sokszorosított grafikája, sőt mozduló iparművészete is. Hiszen csak a Kálvária úti kiállítóktól jelentős a plasztikai anyag: a fiatal *Csik-szentmihályi Róbert* fájdalmasan rozsdás, szenzációs technikai megoldású és művészi mementójú Háborújától, meg érmeitől — *Asszonyi Tamás* szinte mesterei plakettjei mellett, Szereplésük már meglepetés, s nem meg-

lepetés *Papachristos Andreas* érett szobrászata sem annak ellenére, hogy fehérmárvány *Leánytorzója* az archaikus görög művészetből kinövő plasztikájának is remeke, *Kariatidája* viszont az archaikus görög művészet kissé elapított reminiscenciája. Igazi meglepetés viszont a mindössze 27 esztendő *Farkas Ádám*, aki egy-egy művével mostanában felhívta már magára a figyelmet, de ezúttal bizonyíthatja először nagyobb válogatással, hogy a plasztikát és világunkat értő, jelentős fiatal szobrásza van Pest megyének. Andezítből faragott *Fekvé nője* és a márványhatásokkal is finoman játszó *Fekvé figurája* a küzdelmes emberség és a szakmai érettség bizonyítéka.

Igy érett a szemünk előtt jelentős művészé a ma harmincnyolc éves festő, *Deim Pál*. Egyéni, tépelődő, olykor hideglelősen mély lírát alkot, ám mindig megőrzi valamit egészen más eszközökkel dolgozva is mestere, *Barcsay* lelki tisztaságából és mesterségbeli tisztaságából — miközben pop-art eszközei, sőt táblaképből plasztikába váltó hatásai érlelődnek. Pop-artból épít tiszta, tragikus grafikát és egyelőre tisztázatlan festészetet az ifjú *Kocsis Imre*: míg grafikai tisztaságával *Gy. Molnár István* rézkarcához közelít, képeinek bizonytalansága egyelőre *Lukovicsky Endre* technikailag nem meggyőző modernkedéseire hűz. (Dicsérendő viszont *Lukovicsky* szép színű, szellemesen komponált, alkalmas technikával kivitelezett faliszőnyege.)

S ezzel eljutottunk az iparművészekhez, akik kevesen vannak. Egy nagy egyéniséggel mindenképpen kevesebben, hiszen az egyetlen nem szentendrei mester, a verőcei *Gorka Géza* épp a kiállítás megnyitása után három nappal hunyt el. Életművének nagyszerű testamentumát adja a kiállítás, s azt a benyomást, hogy egyelőre nincs méltó követője a megye kerámiaművészei között. A zománcokat kiállító *Lőrincz Vitus* és *Jávor Piroska* viszont ismételtlen figyelmet arra az „országos” tenulóságra, hogy rossz grafikákat, gyenge festményecskéket a nemes anyag sem teszi nemes művészetté.

4.

A tendenciákat egyébként elég nehéz kiolvasni a hatalmas kiállításból. Túl sok, fázasztóan sok ugyanis a semmitmondó munka, különösen a semmitmondó festmény, a protokollokból sokasodó festmény a Pest megyei tárlaton. Ez azonban nem a megyére tartozik. A kiállítást a megyeszékhelyen rendezték. S mint említettem, Budapest a megyeszékhely.

Rózsa Gyula